

VGR Analys 2019:32

Koncernkontoret

2019-03-14

De utrikes föddas arbetsmarknadsintegration i Fyrbodal

Förord

I föreliggande rapport avhandlas de utrikes föddas arbetsmarknadsintegration i Fyrbodal. Syftet med rapporten är att åskådliggöra utvecklingen under senare år. Det rör sig i huvudsak om ett informativt kunskapsunderlag, som riktar sig till såväl politiker och offentliganställda tjänstemän som allmänhet. Rapporten är skriven av Joacim Waara och John Åke Andersson vid enheten för samhällsanalys, Västra Götalandsregionen.

Karin Althoff

Enhetschef Samhällsanalys

Innehåll

Inledning	4
Integrationen	4
Disposition	5
Demografi	6
Befolkningstillväxt.....	6
Födda och döda	7
Åldersstruktur.....	8
Migration.....	9
Utbildning, matchning och arbetsmarknadsintegration	12
Utbildning	12
Matchning mellan utbildning och yrke	14
Arbetsmarknadsintegrationen	16
Sammanfattande diskussion.....	19

Inledning

I föreliggande rapport avhandlas de utrikes föddas arbetsmarknadsintegration i Fyrbodalen. Materialet som används består i huvudsak av deskriptiv offentlig statistik och vetenskaplig litteratur och resultat som presenteras syftar i huvudsak till att informera politiker, offentligt anställda tjänstemän och allmänhet om utvecklingen under senare år.

I skrivande stund råder en arbetskraftsbrist som dels är konjunkturrellt betingad, dels strukturellt betingad. Det finns därav anledning att verka för en mobilisering av alla tillgängliga arbetskraftsresurser, varav en betydande outnyttjad resurs går att finna inom gruppen utrikes födda. Forskningen visar emellertid att utrikes födda har en svagare ställning på den västsvenska arbetsmarknaden än den infödda befolkningen. Detta är inte unikt för Västra Götaland, utan situationen är densamma i hela Sverige och övriga EU och har så varit under en längre tid.¹ Sverige sticker alltså inte ut på ett anmärkningsvärt vis, i en internationell jämförelse, trots ett storskaligt flyktingmottagande.² Immigrantsgruppens utmaningar vad gäller arbetsmarknadsetablering kan bl.a. förklaras av; den generella utbildningsnivån, bristen på transparent humankapital (utbildning och annan kunskap som kan betraktas som ekonomisk resurs), otillräckliga språkkunskaper, bristen på socialt nätverk med koppling till arbetsmarknaden, vistelsetid i det nya hemlandet och ålder vid migration.³ Studier visar dessutom att det kan finnas inslag av diskriminering i rekryteringsförfarandet, vilket är en aspekt som ej bör negligeras i arbetet med en förbättrad arbetsmarknadsintegration.⁴

Integrationen

Begreppet *integration* används ofta vidlyftigt och generaliserande i samhällsdebatten, vilket är problematiskt då integrationen av utrikes födda omfattar en mängd olika aspekter. Aspekter som visserligen kan samverka, men det är viktigt att särskilja olika integrationsaspekter för att belysa utvecklingen inom specifika integrationsområden.⁵ Integration växte fram som politikområde från slutet av 1960-talet, vilket sammanföll med en övergång från arbetskrafts- till flyktinginvandring.⁶ Det gjordes dock inte mycket konkret för att bana väg för en integration av de utrikes födda i mottagarsamhället i vare sig Sverige eller övriga Europa, trots att gruppen utrikes födda växte sett både till antal och som andel av den totala befolkningen under 1980- och 1990-talen. Detta trots att en ofta bristfällig arbetsmarknads- och bostadsmarknadsintegrationsstrategi orsakade en rad problem för såväl migranterna

¹ Klaus F. Zimmerman, ed. (2005), *European Migration: What do we know?*

² EUROSTAT (2018).

³ Charles Hirschman ed. (1999), *The Handbook of International Migration*; Stephen Castles & Mark J. Miller (2016), *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*; Björn Gustafsson et al. (2018), *Older People in Sweden Without Means: On the Importance of Age at Immigration for Being Twice Poor*.

⁴ Se bl.a. Dan Olof Rooth & Magnus Carlsson (2017), *Etnisk diskriminering på svensk arbetsmarknad: Resultat från ett fältexperiment*.

⁵ Stephen Castles & Mark J. Miller (2016), *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*.

⁶ Christer Lundh & Rolf Ohlsson (1999), *Från arbetskraftsimport till flyktinginvandring*.

som mottagarsamhället.⁷ På senare år har integrationen av utrikes födda hamnat högt upp på den politiska agendan i en rad europeiska länder, och behovet av en mer sammanhållen politik som syftar till en mer effektiv integration har aktualiserats. Europakommissionen har bl.a. lyft fram integrationen som en *key issue* och sommaren 2016 sjösattes en handlingsplan syftandes till en tydligare definierad integrationspolitik i medlemsländerna. En central aspekt i planen är arbetsmarknadsintegrationen, vilket också är huvudtemat i föreliggande rapport.⁸

Ett betydande problem under de senaste årtiondena har alltså varit bristen på en tydligt definierad statlig och regional integrationspolitik, som erbjudit tydliga strategier och evidensbaserade lösningar för att stärka möjligheterna för migranter att etablera sig på arbetsmarknaden och i samhället i övrigt. Detta gäller Sverige som helhet och samtliga landets regioner. Det har snarare utformats en mängd lokala initiativ som ofta varit kortsiktiga, bristfälligt förankrade i befintlig forskning och varierande i utformning och inriktning. Flertalet av de lokala initiativen och insatserna har inte utvärderats, vare sig sett till innehåll eller utfall, och det saknas därför en samlad bild av den lokala integrationspolitikens innehåll och resultat. Därtill bör nämnas att uppdraget att ta fram strategier och långsiktiga planer, syftandes till en förbättrad arbetsmarknadsintegration, ofta har tilldelats personer som saknar grundläggande kompetens och bildning inom området. Intentionerna har visserligen varit goda, men utförandet har lämnat mycket övrigt att önska.⁹ Detta har föranlett behov av utformning av en mer strömlinjeformad integrationspolitik i Sverige, med fokus på bl.a. arbetsmarknadsintegration och inkludering i samhället i övrigt. En central del av detta bör vara utformningen av en mer långsiktig och evidensbaserad integrationsstrategi, som särskiljer sig från de befintliga lokala mångfacetterade initiativen. Förhoppningen är att detta på sikt kan bana väg för en mer effektiv arbetsmarknadsintegration.

Disposition

Efter denna kortfattade inledning följer i kapitel 2 en genomgång av den demografiska situationen, med särskilt fokus på befolkningstillväxt, födelsetal (nativitet) och dödlighet (mortalitet), åldersstruktur och migration. I kapitel 3 avhandlas utbildning, matchning och arbetsmarknadsintegration, och i det avslutande fjärde kapitlet presenteras en sammanfattande diskussion.

⁷ Marco Martinello & Jan Rath (2010), *International Migration and Immigrant Incorporation*.

⁸ EUROSTAT (2017), *Migrant Integration*.

⁹ Se bl.a. Andreas Diedrich & Hanna Hellgren (2017) *Organizing labour market integration of foreign-born persons in the Gothenburg Metropolitan Area*; Joacim Waara (2017), *Vad vet vi om integrationen av utrikes födda?*; OECD (2018), *Working Together for Local Integration of Migrants and Refugees in Gothenburg*.

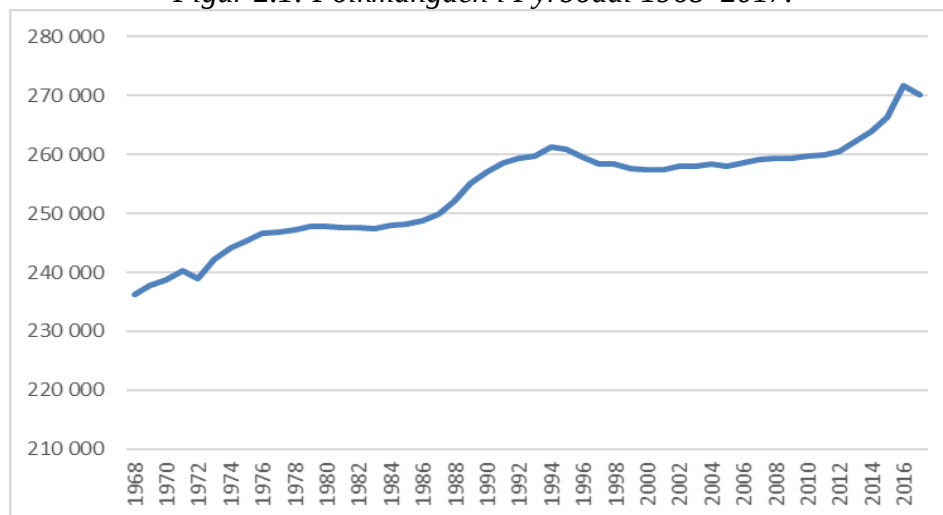
Demografi

Det finns ett samband mellan ekonomisk utveckling och befolkningsförändring, vilket har uppmärksamats i den vetenskapliga litteraturen. Befolkningsutvecklingen betraktas som en viktig faktor för den ekonomiska utvecklingen, samtidigt som genomgripande demografiska förändringar har givits ekonomiska förklaringar.¹⁰ I detta kapitel avhandlas demografiska aspekter såsom födda (nativitet) och döda (mortalitet), åldersstruktur och migration (flyttningar). Faktorer som är av avgörande betydelse för det nationella och regionala arbetskraftsutbudet. I skrivande stund råder såväl konjunkturrellt som strukturellt betingad arbetskraftsbrist i såväl riket och Västra Götaland som delar av Fyrbodal, vilket bl.a. kan förklaras av den demografiska situationen.¹¹ Samtidigt finns en stor outnyttjad arbetskraftsreserv inom migrantgruppen, vilket diskuteras mer utförligt i kapitel 3.

Befolkningstillväxt

Mellan 1968 och 2017 ökade Sveriges befolkning med ungefär 2 miljoner, medan motsvarande siffra för Västra Götaland var omkring 350 000. I Fyrbodal ökade befolkningen under samma period med 34 000 personer. Den procentuella ökningen på riksnivå och länsnivå var densamma och uppgick till 28 procent under den aktuella perioden, medan den för Fyrbodals del uppgick till 14 procent. Det har alltså rört sig om en betydande befolkningsökning, som i huvudsak förklaras av förhållandet mellan antalet födda och antalet döda samt migration. Befolkningsökningen kan antas ha haft en positiv inverkan på arbetskraftsutbudet, men för att avgöra i vilken utsträckning det förhåller sig på så vis krävs en mer utförlig genomlysning av befolkningens sammansättning, vilket följer nedan.

Figur 2.1: Folkmängden i Fyrbodal 1968–2017.



Källa: SCB.

¹⁰ Rolf Ohlsson & Per Broomé (1988), *Ålderschocken*.

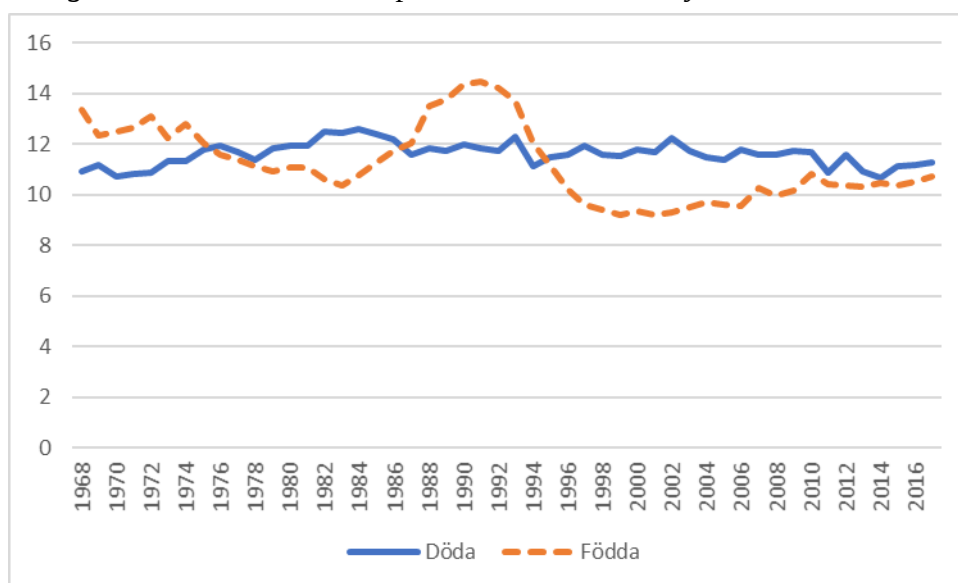
¹¹ Befolkningsökningen kan beräknas enligt följande: $befolkning_t = befolkning_{t-1} + födda_t - döda_t \pm nettomigration_t$. Utgångspunkt för beräkningsmodellen är att befolkningsökningens storlek kan beräknas utifrån befintlig population samt ett eventuellt födelseöverskott och flyttningsöverskott.

Födda och döda

Möjligheten att tillgodose det privata näringslivets och offentlig sektors efterfrågan på arbetskraft är beroende av födelsetalen och förhållandet mellan antalet födda och antalet döda. Födelsetalen per 1 000 invånare har trendmässigt minskat under längre tid. Födelsetalen började minska redan under 1800-talets andra hälft och denna utveckling fortgick under 1900-talets första årtionden, vilket skapade en livlig debatt gällande den framtida arbetskraftsförsörjningen. En debatt som delvis påminner om dagens diskussion gällande bristen på arbetskraft med rätt kompetens och förväntade framtida brister vad arbetskraftsutbudet beträffar.¹²

Åren 1945–2017 har födelsetalen alltså varierat kraftigt, med tillfälliga toppar under 1940-, 1960- och 1990-talen.¹³ Trots dessa tillfälliga toppar har födelsetalen, som sagt, trendmässigt minskat under efterkrigstiden. För Fyrbodals del har detta inneburit att antal döda har överstigit antal födda under långa perioder de senaste 50 åren (se figur 2.2), vilket innebär att befolkningen hade minskat om det inte hade varit för en förhållandevis storskalig nettomigration.¹⁴

Figur 2.2: Födda och döda per 1 000 invånare i Fyrbodal 1968–2017



Källa: SCB, Befolkning.

¹² Ett talande exempel gällande mellankrigstiden debatt om den minskade nativiteten är makarna Alva och Gunnar Myrdals pamflett *Kris i Befolkningsfrågan*, som publicerades 1934. Under senare år har en mängd liknande skrifter publicerats, varav den första i sitt slag, som förutspådde en framtidig arbetskraftsbrist under 2000-talet, var Rolf Ohlsson och Per Brommés studie *Ålderschocken*, som publicerades redan 1988.

¹³ *Utbildnings- och arbetsmarknadsprognos för Västra Götaland med sikte på 2025*; Joacim Waara (2012) *Svenska Arbetsgivareföreningen och arbetskraftsinvandringen 1945–1972*.

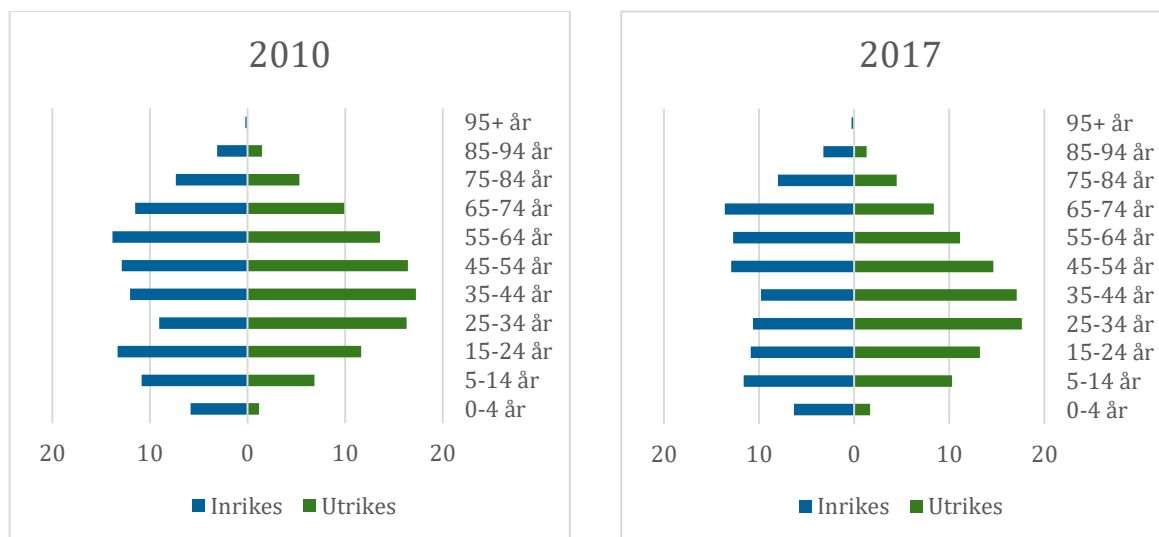
¹⁴ Peter Sandberg & Joacim Waara (2014), *Industri och arbetsmarknad i förändring: Den västsvenska regionen 1945–2010*.

Åldersstruktur

De ovan redovisade födelsetalen har en direkt inverkan på befolkningens åldersmässiga sammansättning. De låga födelsetalen under 1900-talets första årtionden och mellankrigstiden medförde att antalet personer i arbetsför ålder förblev lågt under 1950- och 1960-talen, samtidigt som andelen äldre ökade.¹⁵ Den stora gruppen 40-talisters inträde på arbetsmarknaden bidrog till en påtaglig utbudsökning på arbetsmarknaden, och detsamma gäller den stora gruppen 60-talister. Samtidigt har pensionsavgångarna från 40-talistgenerationen förändrat befolkningspyramiden, med en ökning i gruppen 65+ mellan år 2010 och 2017 (se figur 2.3). Andelen inrikes födda personer i gruppen 65–74 år har följaktligen ökat med 2 procentenheter, och samtidigt har andelen inrikes födda personer äldre än 75 år ökat med 1 procentenhet.

Parallellt med att andelen äldre växer minskar andelen individer i arbetsför ålder. Som exempel kan nämnas att andelen inrikes födda personer i åldrarna 25–64 minskat 2 procentenheter mellan 2010 och 2017. Ökningen av andelen äldre, och minskningen av i grupperna 25–64, kan tyckas marginella sett till procentenheter, men det rör sig om en betydande förändring sett till antalet. I Fyrbodals kommun minskade antalet inrikes födda personer i åldern 25–64 med 5 000 åren 2010–2017, medan antalet personer i gruppen 65+ ökade med 6 000 under samma period. Förskjutningen mot en ökad andel äldre har skett på relativt kort tid och befolkningsprognoserna pekar mot en fortsatt utveckling i samma riktning under kommande år.¹⁶

Figur 2.3: Åldersstruktur i Fyrbodals kommun 2010 och 2017, procent



Källa: SCB, Folkmängd efter region.

Den stora immigrationen har omformat det svenska samhället på flera olika plan, varav ålderssammansättningen är ett. Som framgår av befolkningspyramiderna ovan är en

¹⁵ Joacim Waara (2017), *Conflict or Cross-Class Alliance? New Perspectives on the Swedish Model in the Labour Market*.

¹⁶ *Utbildning och arbetsmarknadsprognosen för Västra Götalands med sikte på 2025*.

betydande andel av de utrikes födda i arbetsför ålder. Om vi jämför de utrikes föddas ålderssammansättning med de inrikes födda år 2017 kan vi konstatera att 61 procent av de utrikes födda är i åldern 25–64, medan motsvarande siffra för inrikes födda är 46 procent. Mot bakgrund av skillnader i sysselsättningsgrad mellan inrikes och utrikes födda (se nedan) kan vi konstatera att det finns en stor outnyttjad arbetskraftsreserv inom den sistnämnda gruppen som bör tas tillvara om den rådande arbetskraftsbristen ska kunna överbryggas.

Migration

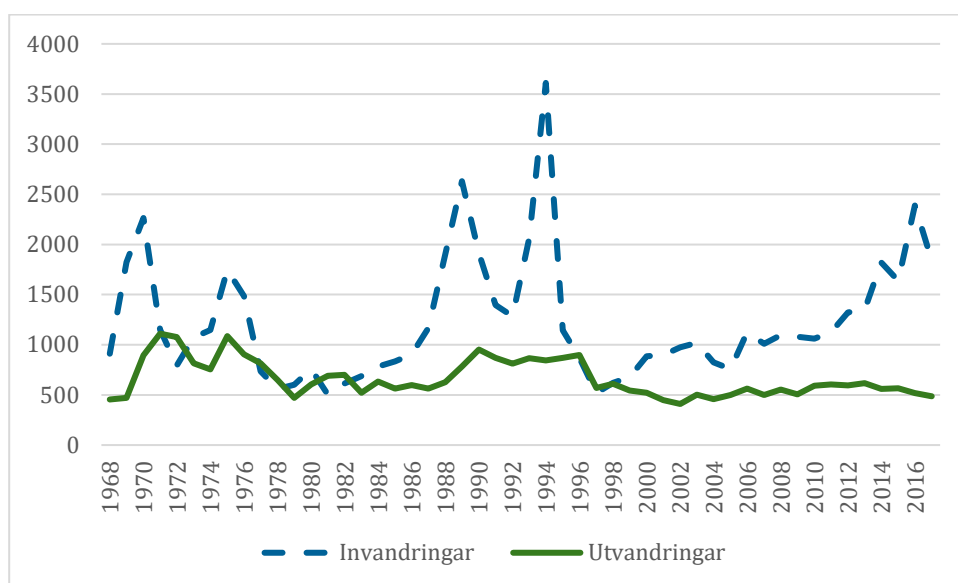
Rörlighet är av central betydelse för att en arbetsmarknad ska vara välfungerande. Ekonomi och produktion genomgår ständiga förändringar genom såväl variationer i konjunktur och efterfrågan som prisutveckling och teknisk utveckling. När sådana förändringar äger rum måste arbetskraft överföras från stagnerande branscher och regioner till expansiva sådana. Om arbetskraften är mobil och anpassningsbar kan en större del av produktionskapaciteten utnyttjas, flaskhalsar motverkas, arbetslösheten minskas och ovan nämnda demografiska problem motverkas.¹⁷ Detta gäller såväl internationell som nationell migration. Nedan avhandlas emellertid endast den internationella migrationen, eftersom det ligger inom ramen för föreliggande rapports huvudtema.

Den internationella migrationen, det vill säga invandringen och utvandringen till och från Sverige och Västra Götaland samt Fyrbodal, har haft en betydande inverkan på arbetskraftsutbudet i landet sedan mitten av 1800-talet. Fram till det första världskrigets utbrott var Sverige primärt ett utvandringsland, då många sökte sig över Atlanten till den nordamerikanska kontinenten. Följden därav blev att Sverige gick miste om en betydande mängd potentiella arbetstagare. Under mellankrigstidens krisår var den internationella migrationen ytterst begränsad, men från andra världskrigets slutår fram till dags dato har Sverige mottagit en stor mängd invandrare. Sverige övergick följaktligen från att vara ett utvandrings- till att bli ett invandringsland under 1900-talet. Immigrationens karaktär har förändrats radikalt under de senaste 70 åren. För det första var det primärt arbetskraftsinvandrare som sökte sig till Sverige från 1945 till 1970-talets första hälft, vilket kan förklaras av en utbredd arbetskraftsbrist. Från 1970-talet har lejonparten av migranterna istället utgjorts av flyktingar och anhöriga, även om antalet arbetskraftsinvandrare ökat under senare år. För det andra var den inomnordiska och inomeuropeiska immigrationen dominerande fram till 1970-talet, men därefter har andelen utomeuropeiska migranter successivt ökat. För det tredje har nettoinvandringen fluktuerat kraftigt, med särskilt stort inflöde dels i anslutning till inbördeskriget i forna Jugoslavien under 1990-talet, dels under de senaste 10 åren.¹⁸ Immigrationen under de senaste 70 åren har periodvis motverkat minskningen av andelen individer i arbetsför ålder (se ovan), vilket är värt att ha i åtanke inför den fortsatta framställningen.

¹⁷ Ander Björklund m.fl. (2015), *Arbetsmarknaden*.

¹⁸ Christer Lundh (2016), *Invandringen till Sverige*.

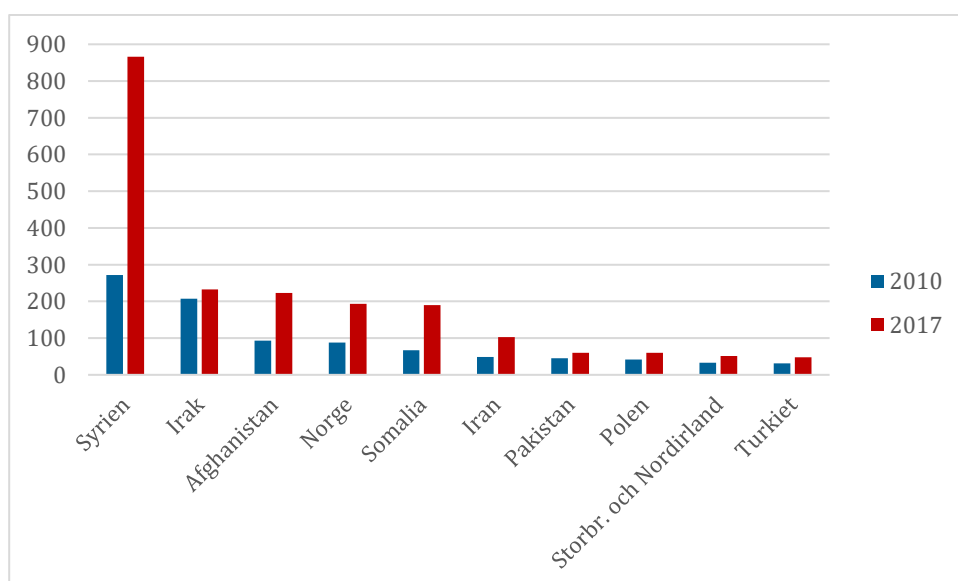
Figur 2.4: In- och utvandring, Fyrbodal 1968–2017



Källa: SCB, Flyttningar efter region.

Som framgår i figur 2.4 har migrationen varierat kraftigt 1968–2017. Under 1950- och 1960-talen var invandringen omfattande till Fyrbodal då bristen på arbetskraft innebar att möjligheten att erhålla arbete var god även för utländska medborgare. Samtidigt ökade utvandringen, vilket nästan uteslutande kan förklaras av att migranter återvände till sina ursprungsländer. Åren 1969–1970 ökade immigrationen kraftigt till följd av en lågkonjunktur i Finland och många av finländarna sökte sig till Västsverige. Flertalet av dessa flyttade dock hem igen så snart konjunkturläget stabiliserats i Finland, vilket förklarar varför utvandringen översteg invandringen 1972. I spåren av den industriella strukturkrisen under 1970-talet försvann i stort sett arbetskraftsinvandringen. Den anhörig- och flykting-invandring som har dominerat migrationen sedan dess har fluktuerat kraftigt, med uppgångar under 1990-tal och under senare år.

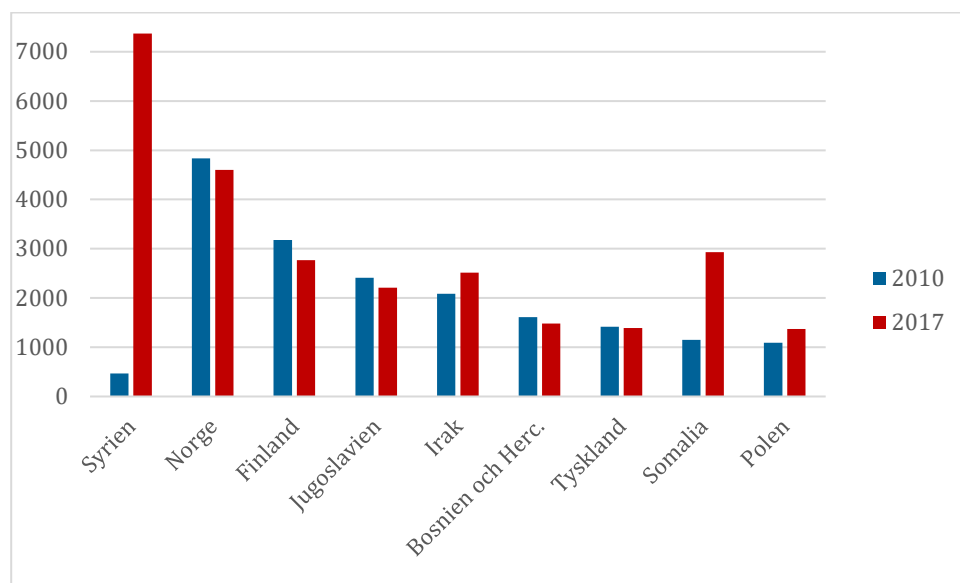
Figur 2.5: Invandring per migrantgrupp, Fyrbodal 2010 och 2017



Källa: Västdatabasen.

Under 2000-talet har migrationens sammansättning förändrats på såväl riks- som länsnivå (se figur 2.5). Det tydligaste exemplet på detta är den kraftigt ökade inflyttningen från Syrien till Fyrbodal, som ökade från ungefär 250 år 2010 till 850 år 2017. Dessutom har immigrationen från Afghanistan, Somalia och Norge ökat kraftigt, även om invandringsvolymen från aktuella länder är liten i jämförelse med den syriska immigrationen.

Figur 2.6: De största migrantgrupperna i Fyrbodal 2010 och 2017



Källa: Västdatabasen.

Ovan redovisas de 10 största migrantgrupperna i Fyrbodal 2010 respektive 2017 (se figur 2.6). Som synes utgör syrier den klart största immigrantgruppen följt av normmän, somalier och finländare. År 2010 bodde omkring 450 syrier i Fyrbodal, vilket kan jämföras med 7 500 sju år senare. Antalet somalier ökade från 1 150 till 2 900 under samma period. Noterbart är att antalet normmän och finländare har minskat under perioden 2010–2017.

Utbildning, matchning och arbetsmarknadsintegration

I föreliggande kapitel avhandlas de utrikes föddas utbildning, matchning och arbetsmarknadsintegration i Fyrbodalen. Befolkningens utbildning är av grundläggande betydelse för den nationella och regionala konkurrenskraften. Om arbetskraften saknar den grundläggande utbildning och kompetens som efterfrågas, i akademiska termer benämnt *humankapital*, hotas den ekonomiska tillväxten och upprätthållandet av en tillfredsställande kvalitet i den offentliga välfärden.¹⁹ Dessutom tenderar individer som saknar för svensk arbetsmarknad adekvat utbildningsbakgrund att hamna i utanförskap, då de ej kan konkurrera på den öppna arbetsmarknaden. En lyckad arbetsmarknadsintegration är följaktligen av betydelse för såväl den enskilde som för samhället i stort.

Utbildning

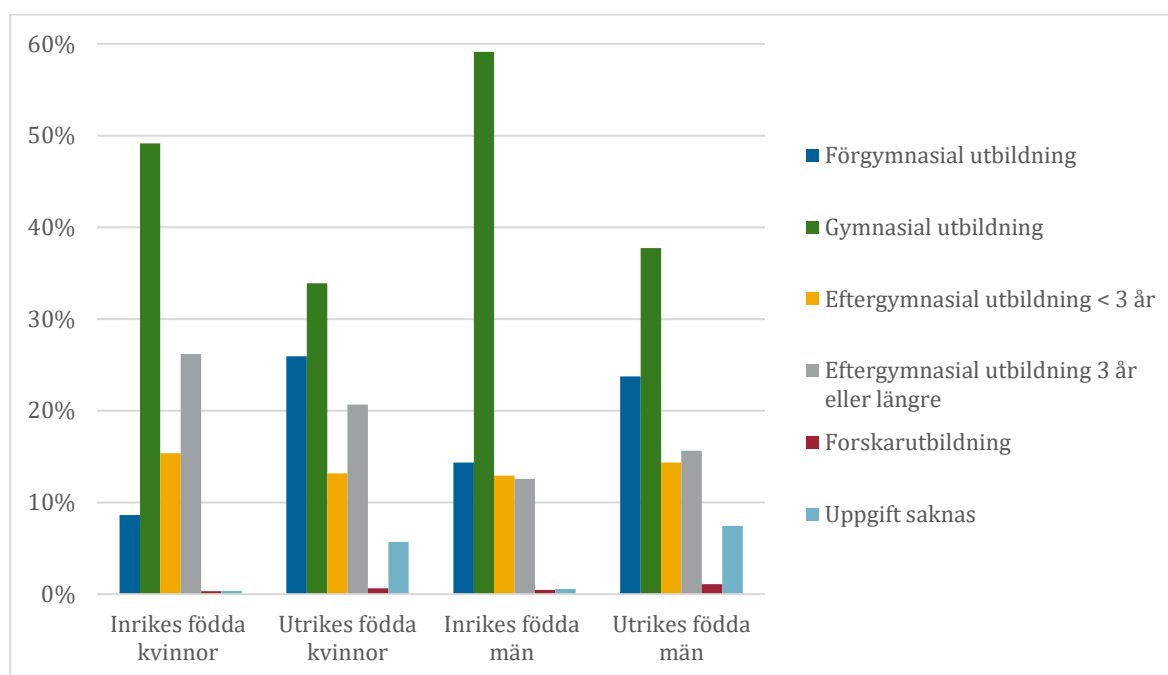
Efterfrågan på arbetskraft förändras kontinuerligt sett till både volym och kompetens. För närvarande befinner vi oss mitt i en omställningsfas, som närmast kan betecknas som en strukturomvandling, med ökat inslag av digitalisering och automatisering i arbetslivet. Konsekvenserna av denna strukturomvandling är svåra att fastställa. Strukturomvandlingen har dock en direkt inverkan på sysselsättningen. Vi ser i skrivande stund att vissa arbeten tenderar att fasas ut, medan efterfrågan på andra kompetenser ökar. Inom industrin leder en ökad automatiseringsgrad till att vissa arbetaryrken förvinns och samtidigt sker en viss utfasning av tjänstemannayrken till följd av en ökad digitalisering. Vad den senare kategorin beträffar syns detta tydligt inom bl.a. bank- och finanssektorn. Samtidigt växer antalet vakanser inom arbetsmarknadssegment som kräver högre utbildning och specialistkompetens samt arbeten som kräver gymnasial utbildning inom bl.a. service- och hantverkaryrken.²⁰

Den förändrade efterfrågan på arbetskraft är inte unik för vår tid, då liknande förändringar har skett tidigare. En utvecklingstrend som är av betydelse ur ett långsiktigt perspektiv är det ökade kravet på utbildning, som förklaras av förskjutningar på arbetsmarknadens efterfrågesida. Denna utveckling har inneburit att efterfrågan på arbetskraft med begränsad utbildningsbakgrund, det vill säga folk- och grundskola, har minskat, medan efterfrågan på högutbildade och vissa gymnasialt utbildade stadigt ökar. Konsekvensen därav är att personer som av en eller annan anledning har en begränsad skolgång får allt svårare att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden.

¹⁹ Anders Björklund m.fl. (2015), *Arbetsmarknaden*.

²⁰ Erik Brynjolfsson & Andrew McAfee (2014), *The Second Machine Age*.

Figur 3.1: Utbildningsnivå i Fyrbodal 2016, 25–64 år, procent



Källa: Västdatabasen

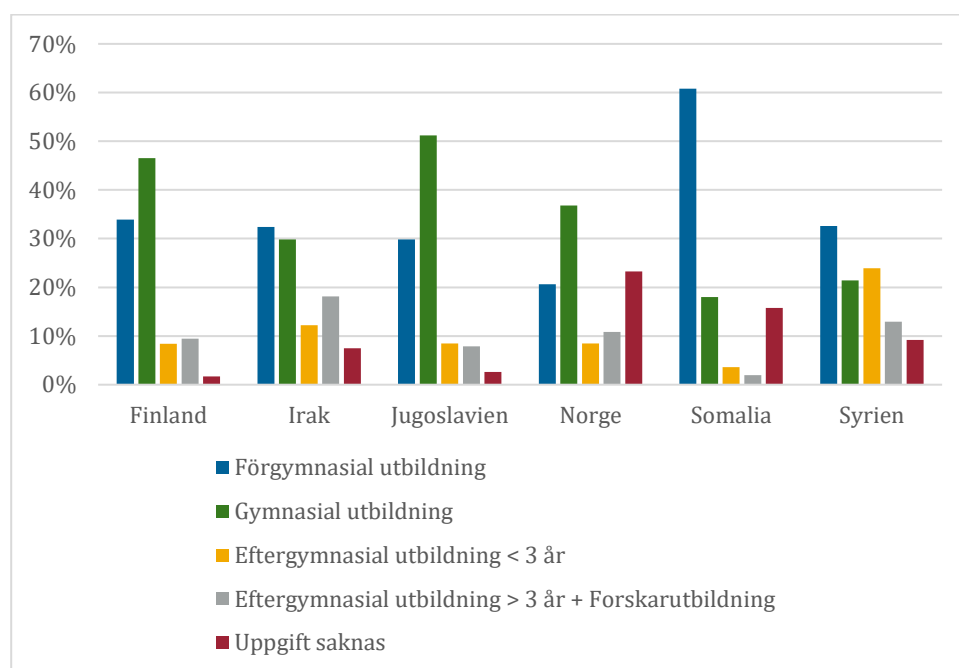
Utbildningsnivån skiljer sig åt om vi jämför de utrikes födda med de inrikes födda (se figur 3.1). Över lag har de utrikes födda en lägre utbildningsnivå, och det har under senare år varit vanligt att personer som sökt sig från andra länder till regionen har motsvarande folk- och grundskoleutbildning som sin högsta utbildningsnivå. Detta gäller såväl Fyrbodal som övriga riket. Omkring 25 procent av de utrikes födda i Fyrbodal har endast genomgått utbildning motsvarande folk- eller grundskola, vilket kan jämföras med 10 procent av de inrikes födda i samma region. Det faktum att hela 10 procent av de inrikes födda har en så pass låg utbildningsnivå kan primärt förklaras av att barn till vissa grupper utrikes födda i vissa fall har svårare att klara av skolgången än de inrikes födda. Denna utveckling förväntas fortskrida under kommande år och kan framförallt förklaras av flyktinginvandring från regioner med en bristfällig infrastruktur för utbildning.²¹

Det är viktigt att komma ihåg att det är stora skillnader i utbildningsbakgrund om vi jämför olika migrantgrupper (se figur 3.2). Exempelvis har omkring 36 procent av de syriska migranterna genomgått någon form av eftergymnasial utbildning, medan motsvarande siffra för somalier är ungefär 6 procent. Noterbart är också att betydande andelar av de irakiska och syriska migrantgrupperna endast har genomgått förgymnasiala utbildningar. En betydande andel av flyktingarna saknar således en adekvat utbildningsbakgrund för den svenska arbetsmarknaden. Det krävs följaktligen betydande och riktade insatser för att ut- och fortbilda vissa migrantgrupper, om de ska kunna etablera sig på den öppna arbetsmarknaden.²²

²¹ VGR, *Utbildnings och arbetsmarknadsprognosen för Västra Götaland med sikte på 2025*.

²² Christer Lundh (2016), *Invandringen till Sverige*.

Figur 3.2 Utbildningsnivå per ursprungsland i Fyrbodal 2016, 25–64 år, procent



Källa: Västdatabasen.

Matchning mellan utbildning och yrke

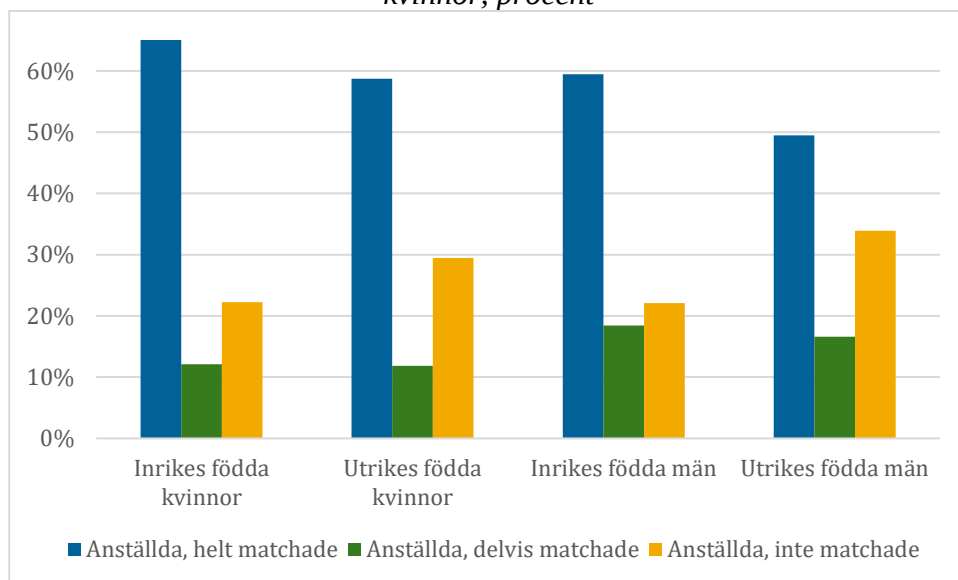
Förutom den grundläggande utbildningsnivån är även matchningen mellan utbildning och yrke av betydelse. (Matchning åsyftar enkelt uttryckt att det arbete som utförs stämmer överens med den enskildes utbildningsbakgrund). Bristen på ett så kallat transparent humankapital är av stor betydelse för de utrikes föddas möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden. (Begreppet humankapital inbegriper faktorer som formell utbildning och andra färdigheter och kompetenser som kan betraktas som ekonomiska resurser.) Detta innebär i praktiken att det finns stora svårigheter vad gäller validering av utbildningsbakgrund och grundläggande kompetens, då många arbetsgivare har svårt att värdera de utrikes föddas kunskaper.²³ Detta leder i förlängningen till att många arbetsgivare väljer att anställa en inrikes född, snarare än en utrikes född, eftersom det är enklare att bedöma den inrikes föddes kompetens. Därutöver skapar kravet på yrkeslegitimation flaskhalsar som motverkar immigranternas arbetsmarknadsetablering.

Den problematik som föreligger vad matchningen mellan utbildning och yrke beträffar visualiseras med all tydlighet i diagrammet nedan (se figur 3.3). Det skiljer närmare 10 procentenheter mellan andelen helt matchade inrikes och utrikes födda män, medan motsvarande siffra för inrikes och utrikes födda kvinnor är omkring 7 procentenheter. Noterbart är dessutom att andelen inte matchade är som störst inom gruppen utrikes födda män (34 procent), vilket kan jämföras med inrikes födda kvinnor som har den minsta

²³ Olof Åslund & Oskar Nordström Skans (2014), *Seeking Similarity: How Immigrants and Natives Manage in the Labor Market*.

andelen icke matchade (22 procent). Det rör sig alltså om en differens som uppgår till hela 12 procentenheter.

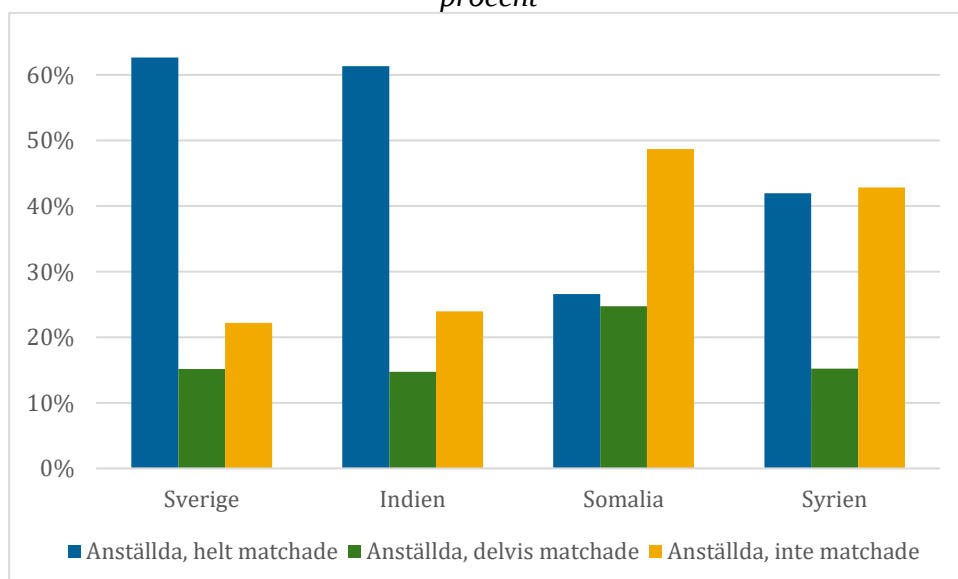
Figur 3.3: Matchning mellan utbildning och yrke 2016, inrikes och utrikes födda män och kvinnor, procent



Källa: Västdatabasen.

I figur 3.4 åskådliggörs skillnaden i matchningsgrad mellan olika födelselandsgrupper. För individer födda i Sverige respektive Indien är matchningsgraden i det närmaste identisk. Ungefär 63 procent av de personer som är födda i Sverige är helt matchade, vilket kan jämföras med 61 procent av den indiskfödda populationen. Däremot är läget mer problematiskt för personer födda i Somalia respektive Syrien, vars matchningsgrad (helt matchade) uppgår till 26 respektive 42 procent.

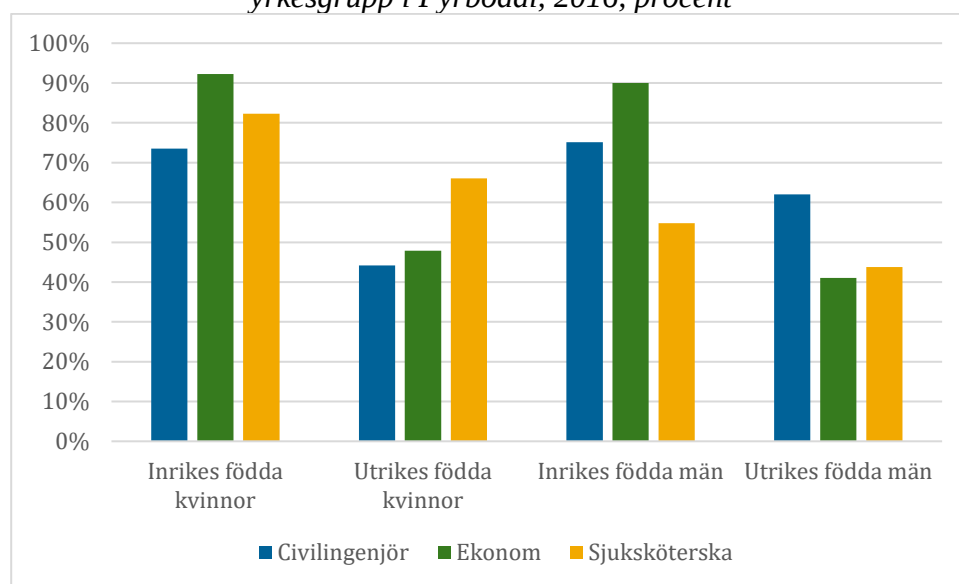
Figur 3.4: Matchning mellan utbildning och yrke för fyra födelselandsgrupper 2016, procent



Källa: Västdatabasen.

Matchningsproblematiken visar sig även om olika yrkesgrupper jämförs. Som framgår i diagrammet nedan (se figur 3.5) finns tydliga skillnader i matchningsgrad mellan olika yrkeskategorier, vilket delvis även är könsbundet. Den största skillnaden finner vi om vi jämför inrikes födda kvinnor och utrikes födda män som har en ekonomutbildning. Vad den förstnämnda gruppen beträffar är 92 procent helt matchade, vilket kan jämföras med 41 procent för utrikes födda män. Skillnaden mellan de två grupperna uppgår följaktligen till hela 51 procentenheter, vilket måste betraktas som anmärkningsvärt. Konsekvenserna därav blir ett ineffektivt nyttjande av produktiva resurser, då de utrikes födda akademikerna ofta tvingas utföra arbetsuppgifter de bedöms vara överkvalificerade för samtidigt som många arbetsgivare anger att de inte lyckas rekrytera arbetskraft inom vissa yrkessektorer. Det finns idag en stor efterfråga på exempelvis civilingenjörer och det faktum att endast 44 procent av de utrikes födda kvinnliga, och 62 procent av de utrikes födda manliga, civilingenjörerna helt matchas till sina yrken är ytterst problematiskt. Inte bara ur ett samhällsekonomiskt perspektiv, utan också för den enskilde individen. Det finns nämligen en stor risk att välbefinnandet för dessa personer påverkas negativt, eftersom det arbete som erbjuds ofta är av en art som genererar lägre inkomster än vad som kan förväntas sett till utbildningsbakgrunden.

Figur 3.5: Matchning mellan utbildning och yrke för inrikes och utrikes födda per yrkesgrupp i Fyrbodal, 2016, procent



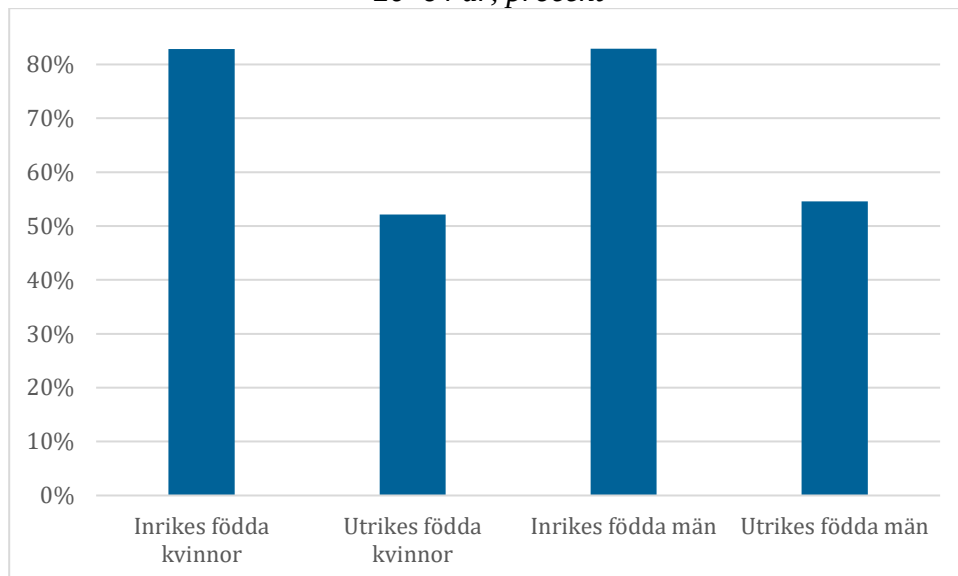
Källa: Västdatabasen.

Arbetsmarknadsintegrationen

Förvärvsfrekvensen har varit märkbart högre inom gruppen inrikes födda än utrikes födda under längre tid, vilket framgår i figur 3.6. Sysselsättningsgraden är särskilt låg bland utrikes födda kvinnor, varav endast 52 procent förvärvsarbetar. Detta kan jämföras med en förvärvsfrekvens som uppgår till ungefär 83 procent för inrikes födda kvinnor. Det rör sig alltså om en skillnad på 31 procentenheter. Skillnaden är något mindre mellan in- och utrikes födda män, varav förvärvsfrekvensen är 83 procent för den förstnämnda gruppen

och 55 procent för den sistnämnda. Det rör sig sålunda om en differens som uppgår till 28 procentenheter.

Figur 3.6: Förvärvsfrekvens för in- och utrikes födda kvinnor och män i Fyrbodal 2016, 20–64 år, procent



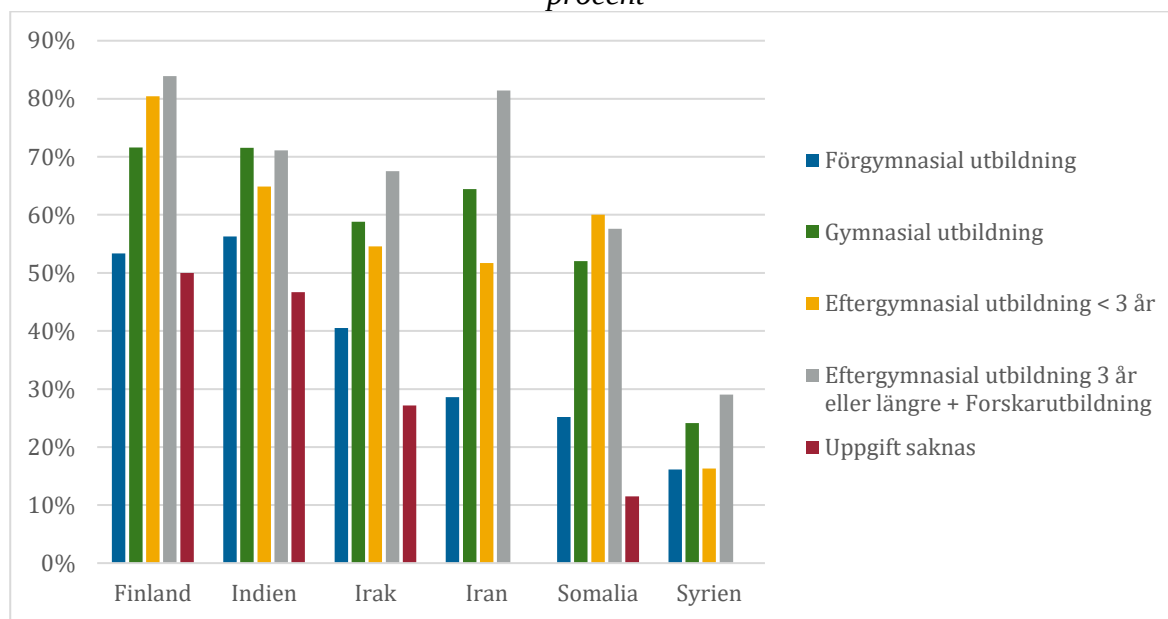
Källa: Västdatabasen.

Skillnaden i förvärvsfrekvens är inte ett modernt fenomen, utan situationen har varit likvärdig under längre tid. Under 1990-talskrisen, vilken sammanföll med flyktinginvandringen från forna Jugoslavien, blev skillnaden i förvärvsfrekvens mellan in- och utrikes födda markant. Konjunkturedgången slog hårdare mot de utrikes föddas sysselsättning och det var på grund av konjunkturläget svårt för flyktingarna från Balkan att slå sig in på arbetsmarknaden. Även om sysselsättningsgapet minskade något kring millennieskiftet har skillnaderna i förvärvsfrekvens aldrig övervunnits.²⁴ En förklaring till detta är de senaste årens omfattande flyktinginvandring och den missmatchning som råder mellan arbetsmarknadens utbuds- och efterfrågesida. Vissa migrantgrupper har svårt att slå sig in på den öppna arbetsmarknaden, trots att det råder arbetskraftsbrist i vissa sektorer och regioner. Sverige som helhet, liksom Västra Götalands län och delar av Fyrbodal, brottas följaktligen med arbetskraftsbrist, vilken hämmar förmågan att nå produktionstaket. Mot bakgrund därav krävs riktade utbildningsinsatser, som syftar till att matcha de utrikes föddas humankapital med arbetsmarknadens efterfrågesida. Det finns helt enkelt en stor outnyttjad arbetskraftsreserv inom immigrantgruppen, som skulle bidra positivt till den ekonomiska tillväxten om en effektiv mobilisering kom till stånd. Detta blir särskilt tydligt om vi beaktar situationen på nationell nivå där hela 75 procent av de utrikes födda med utbildning på högskole- eller universitetsnivå arbetar, medan arbetslösheten är särskilt hög inom gruppen med låg utbildningsnivå. Samtidigt är förvärvsfrekvensen närmare 91 procent inom gruppen inrikes födda med högskole- eller universitetsutbildning, vilket är

²⁴ Peter Sandberg & Joacim Waara (2014), *Industri och arbetsmarknad i förändring: Den västsvenska regionen 1945–2010*. Västra Götalandsregionen, Rapport 2014:5 *Utrikes födda på arbetsmarknaden: Ett kunskapsunderlag om arbetsmarknadsintegrationen i Västra Götaland under 2000-talet*.

avsevärt högre än för de utrikes födda. Detta beror som tidigare nämnts bl.a. på svårigheten att validera utländska utbildningar och på de flaskhalsar som uppstår på arbetsmarknaden då olika former av yrkeslegitimationer införs. Legitimationer som ofta gör att de utrikes födda inte erhåller ett arbete som matchar deras kompetensnivå.²⁵

Figur 3.7: Förvärvsfrekvens per ursprungsland och utbildning i Fyrbodal 2016, 25–64 år, procent



Källa: Västdatabasen.

I diagrammet ovan (figur 3.7) redovisas förvärvsfrekvensen per ursprungsland och utbildningsgrupp i Fyrbodal. Föga förvånande har personer med enbart förgymnasial utbildning den svagaste arbetsmarknadsanknytningen. Förvärvsfrekvensen för dessa uppgår till omkring 36 procent, medan motsvarande siffra för personer med minst tre års universitetsutbildning (inklusive forskarutbildade) är 29 procentenheter högre och uppgår till 65 procent.

Som synes sticker syrier ut som den grupp vars förvärvsfrekvens är lägst oavsett utbildningsbakgrund. En rimlig förklaring till detta är att en betydande andel av syrierna har en kort vistelsetid i landet. Studier visar att vistelsetiden i det nya hemlandet är av betydelse och att det normalt tar ett antal år att etablera sig på den öppna arbetsmarknaden. Mot bakgrund därav kan vi förvänta oss att förvärvsfrekvensen på sikt kommer att stiga vad den syriska populationen beträffar.

²⁵ SCB, Rapport 2017:11 "Integration – utrikes föddas matchning på arbetsmarknaden i Sverige"

Sammanfattande diskussion

I föreliggande rapport avhandlas de utrikes föddas arbetsmarknadsintegration i Fyrbodal. Detta är av betydande intresse, då immigranter i allmänhet har en svagare ställning på arbetsmarknaden än den inrikes födda befolkningen samtidigt som det råder en utbredd sektoröverskridande arbetskraftsbrist. Det finns en stor outnyttjad arbetskraftsreserv inom immigrantgruppen, som bör mobiliseras om arbetskraftsbristen ska kunna överbryggas. (57 procent av de utrikes födda är i åldern 25–64, medan motsvarande siffra för inrikes födda är 46 procent.) Samtidigt är förvärvsfrekvensen i genomsnitt 83 procent inom gruppen inrikes födda i Fyrbodal, vilket kan jämföras med 54 för utrikes födda år 2016. Det finns flera förklaringar till den betydande differensen vad förvärvsfrekvensen beträffar. Immigrantsgruppens utmaningar vad gäller arbetsmarknadsetablering kan bl.a. förklaras av; den generella utbildningsnivån, bristen på valideringsbar utbildning och annan kunskap som kan betraktas som ekonomisk resurs, otillräckliga språkkunskaper, bristen på socialt nätverk med koppling till arbetsmarknad, vistelsetid i det nya hemlandet och ålder vid migration.²⁶ Studier visar dessutom att det kan finnas inslag av diskriminering i rekryteringsförfarandet, vilket är en aspekt som ej bör negligeras i arbetet med en förbättrad arbetsmarknadsintegration.²⁷ Därtill bör nämnas att flertalet av de lokala initiativ som tagits för att förbättra arbetsmarknadsintegrationen har lämnat mycket övrigt att önska sett till innehåll, uppföljning och genomförande. Inför framtiden finns följaktligen utrymme för förbättring och en tydligare koppling till relevanta studier, vilka identifierat adekvata lösningar vad de utrikes föddas inträde på den öppna arbetsmarknaden beträffar.²⁸

²⁶ Charles Hirschman ed. (1999), *The Handbook of International Migration*; Stephen Castles & Mark J. Miller (2016), *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*; Björn Gustafsson et al. (2018), *Older People in Sweden Without Means: On the Importance of Age at Immigration for Being Twice Poor*.

²⁷ Se bl.a. Dan Olof Rooth & Magnus Carlsson (2017), *Etnisk diskriminering på svensk arbetsmarknad: Resultat från ett fältexperiment*.

²⁸ Charles Hirschman ed. (1999), *The Handbook of International Migration*; Stephen Castles & Mark J. Miller (2016), *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*.

Dokumentnamn: De utrikes föddas arbetsmarknadsintegration i Fyrbodal
Kontaktperson: Joacim Waara, Data och analys, enheten för samhällsanalys

E-post: joacim.waara@vgregion.se

